

תוכן העניינים

4	הקדמה	ד"ר חנה פוטר-כ"ץ וד"ר גילה טובול-לביא
9	פרק 1	זיהוי מילים ברעש: השפעת מאפיינים אקוסטיים, פונטיים ולקסיקליים ד"ר ניצה חורב וד"ר חנה פוטר-כ"ץ
45	פרק 2	הקשר בין תפקודי הפה (Oral-Motor) לבין תנוחה ויציבת הגוף ד"ר מיכל איכט וד"ר רות (גי) דוידזון
83	פרק 3	הסתכלות קלינית על תנועה, תחושה, סביבה, היגוי ועל מה שביניהם גיתית מור-יצחקניא
105	פרק 4	גישת PROMPT: גישה מוטורית מבוססת מגע לטיפול בהפרעות בהפקת הדיבור גל גאון-סיון
131	פרק 5	מומי חך ושפה - מאפיינים, אבחון וטיפול ד"ר אריאלה נחמני וד"ר פיראס קאסם
182	פרק 6	אבחון וטיפול בהפרעות היגוי פונטיות ופונולוגיות ד"ר גילה טובול-לביא

הקדמה

הילד שנכנס לחדר הטיפולים ניסה לספר מה חווה אתמול בפארק. עיני הוריו היו נשואות לקלינאי התקשורת. הם הגיעו אליו היום כדי שיעריך את יכולתו השפתית של הילד, ימקד מהי לקות ההיגוי שלו ויתווה מטרות פעולה ברורות לשיפור מובנות הדיבור וההשתתפות של אותו ילד בחיי היום-יום. לעתים המשימה אינה פשוטה כלל ומעוררת סימני שאלה.

ספר זה מיועד לקלינאי התקשורת העוסקים באבחון הפרעות ההיגוי השונות ובטיפול בהן. זהו ספר ראשון בשפה העברית העוסק בנושא והוא מותאם להגאי השפה ולתרבותה. הספר עוסק בהיבטים שונים של הפרעות היגוי פונולוגיות ומוטוריות, מציע הסתכלות רחבה על הפרעות היגוי אלה, מאפיין אותן וסוקר דרכי התערבות אפשריות.

כתבו את הספר אנשי מקצוע בתחום ההיגוי והפונולוגיה. רוב הכותבות הן קלינאיות תקשורת ותיקות ומיומנות, העוסקות שנים רבות הן בפן המעשי והן בפן האקדמי, ומשלבות בספר את הידע שנצבר מעבודתן רבת השנים. אליהן מצטרפים אנשי צוות נוספים כמו רופא א.א.ג. ורופאת שיניים כדי לתת מענה רחב לשאלות נפוצות.

בספר מספר שערים:

השער הראשון מאפשר הסתכלות פונטית, אקוסטית ופונולוגית על תפיסת דיבור של דוברי עברית.

הפרק הראשון בספר עוסק בהשפעת מאפיינים אקוסטיים, פונולוגיים ולקסיקליים על תפיסת דיבור ברעש בקרב מאזינים צעירים בעלי שמיעה תקינה וכולל נתונים חלוציים על תפיסת דוברי עברית את הפונמות בשפתם.

השער השני פורש בפני הקוראים היבט מוטורי כוללני של הגוף, של איברי ההיגוי ושל הקשרים ביניהם. הפרק השני דן בהדדיות בין מבנה הפה ותפקודו ובין תנוחת הגוף ויציבת הגוף. הפרק השלישי מתאר התבוננות רב מערכתית בהתפתחות טיפוסית של תנועות הגוף לשם דיבור, ובלקויות היגוי שונות, ובפרק הרביעי נפרשים המסגרת המושגית ועקרונות מובילים העומדים בבסיסה של גישת ה-PROMPT: גישה מוטורית מבוססת מגע לטיפול בהפרעות בהפקת הדיבור.

השער השלישי פותח צוהר למגוון הפרעות היגוי, למאפייניהן, לדרכי ההערכה שלהן ולטיפול בהן. הפרק החמישי מוקדש לאפיון מומי חך ושפה, לאבחונם ולטיפול בהם, ואילו הפרק השישי דן באבחון הפרעות היגוי פונטיות ופונולוגיות ובטיפול בהן.

אין ביכולתו של ספר זה להקיף את כל דרכי האבחון והטיפול האפשריות בהפרעות ההיגוי ויש עוד גישות ושיטות שלא באו לידי ביטוי בספר זה. זאת ועוד, עדיין נדרשים מחקרים רבים כדי לבסס את הידע בתחום ואת הכלים ושיטות הטיפול המיטביים. חשוב לציין, כי ארגז הכלים המוצע בספר לבדו אינו מספיק. לכל ילד יש להתאים את מטרות הטיפול הייחודיות לו, תוך התייחסות ליכולותיו המוטוריות, הרגשיות והחברתיות, לתפקודו בחיי היום-יום, לקשייו, לצרכיה של משפחתו ולסביבתו הקרובה.

ד"ר גילה טובול-לביא וד"ר חנה פוטר-כ"ץ

עורכות הספר

על העורכים והכותבים (על פי סדר הפרקים בספר)

ד"ר חנה פוטר – כ"ץ

קלינאית תקשורת, ראש החוג להפרעות בתקשורת בפקולטה למקצועות הבריאות והרפואה בקריה האקדמית אונו. חוקרת בתחומי הממשק בין קשיי שפה ודיבור וקשיי למידה לבין הפרעות בעיבוד שמיעתי לאורך מעגל החיים. קלינאית תקשורת בכירה במכון שמיעה, שפה ודיבור במרכז הרפואי ע"ש שיבא, תל השומר.

ד"ר גילה טובול – לביא

קלינאית תקשורת, בוגרת החוג להפרעות בתקשורת באוניברסיטת תל אביב בשנת 1984. מדריכת קלינאית תקשורת במתי"א רחובות-נס ציונה, חינוך מיוחד, משרד החינוך. בעלת קליניקה פרטית משנת 1992. מרצה בכירה בחוג להפרעות בתקשורת בפקולטה למקצועות הבריאות והרפואה בקריה האקדמית אונו ורכזת לימודי ההמשך של החוג. חוקרת בתחומי הפרעות ההיגוי השונות, התשומה הלשונית לילדים עם התפתחות טיפוסית ועם אוטיזם. מרכזת את מאפ"ה – מרכז אפרקסיה, פונולוגיה והיגוי.

ד"ר ניצה חורב

קלינאית תקשורת, אחראית תחום שתל השבלול במרכז הרפואי סוראסקי תל-אביב ומרצה בחוג להפרעות בתקשורת בקריה האקדמית אונו. בעלת תואר בוגר ותואר מוסמך בחוג להפרעות בתקשורת, הפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר, אוניברסיטת ת"א ו- Ph.D במדעי המוח, בית הספר לרפואה, הטכניון. חוקרת את תחום תפיסת הדיבור באוכלוסיות שונות ואת הפעילות המוחית הנלווית לה.

ד"ר מיכל איכט

קלינאית תקשורת (Ph.D, אוניברסיטת תל אביב, 1997), עוסקת באבחון ובטיפול בלקויי שפה ודיבור במגוון רחב של אוכלוסיות – ילדים, מתבגרים ומבוגרים (מרפאה פרטית). משנת 2008 חברת סגל במחלקה להפרעות תקשורת, הפקולטה למדעי הבריאות, אוניברסיטת אריאל. מרצה בתחומי ההיגוי והפונולוגיה, ובתחום הפרעות הקול. חוקרת פעילה בתחום מדעי הדיבור ובתחום הקוגניציה והקשר בין יכולות קוגניטיביות (קשב, זיכרון) לבין יכולות שפה והפקת דיבור לאורך מחזור החיים ובמצבים פתולוגיים שונים.

ד"ר רות (גי) דוידזון

רופאת שיניים (D.M.D., אוניברסיטת תל-אביב) משנת 1987 ובוגרת קורסים בתחומי פונקציה ודיספונקציה של המערכת הסטומטוגנטית (החוג לאוקלוזיה, אוניברסיטת תל-אביב), אקופונקטורה ורפואה סינית (אוניברסיטת בר-אילן). עברה השתלמויות רבות בנושאי אסתטיקה ושיקום בארץ ובמיוחד באיטליה, שם השתלמה גם בנושא תפקודי הפה (המשנן והסגר, הלשון והבליעה) והשפעתם על בעיות נוירו-מוסקולריות שונות של אזור ראש-צוואר ושל הגוף כולו. מרצה וכותבת על פעילות הפה וההשלכות הקליניות שלה על מערכות הגוף השונות. בעלת מרפאה פרטית בתל-אביב, המטפלת ברפואה משמרת ושיקומית, עם דגש בליקויים תפקודיים של המערכת הסטומטוגנטית, הקשורים לבעיות יציבת הגוף. עובדת בשיתוף פעולה עם קלינאי תקשורת, מדריכי נשימה בשיטת בוטיקו, אורטופטיסטים, ועוד.

גיתית מור יצחקניא, MA

בוגרת החוג להפרעות בתקשורת באוניברסיטת תל אביב בשנת 1992. מדריכה מוסמכת מטעם EBTA בגישת בובט NDT משנת 2001, וחברה בעמותת המדריכות לגישת בובט NDT בישראל. מרצה בחוג להפרעות בתקשורת באוניברסיטת חיפה, בתחום לקויות בדיבור ולקויות מורכבות. בעלת קליניקה פרטית.

גל גאון-סיון, MA

בוגרת המסלולים לתואר ראשון ושני בהפרעות בתקשורת באוניברסיטת תל אביב. מדריכה מוסמכת בגישת PROMPT מטעם The PROMPT Institute. קלינאית תקשורת במעון יום שיקומי של עמותת "עזר מציון". בעלת קליניקה פרטית. בעבודתה הקלינית מתמקדת באבחון ילדים עם הפרעות היגוי, מובנות דיבור ירודה, אפרקסיה של הדיבור בילדות ולקויות מוטוריות מורכבות – ובטיפול בהם.

ד"ר אריאלה נחמני

קלינאית תקשורת, מרצה בכירה בחוג להפרעות בתקשורת במכללת הדסה, נמנית עם גדולי הקלינאים והחוקרים בנושא מומי פנים מולדים בכלל ושסעים בפרט.

עבודת הדוקטורט שלה והמחקרים הרבים שערכה בשנים האחרונות עוסקים בהשפעה שיש למבנה האנטומי האופייני של שלד הפנים בילדים שנולדו עם מומי פנים מולדים על תפקוד שרירי החדך ופעילות השסתום החיכי לועי המתבטאת במובנות הדיבור ובתפקודי הבליעה.

ד"ר פיראס קאסם

סיים בהצטיינות את בית הספר לרפואה בטכניון, חיפה, 1987-1994. רופא בכיר ומנהל השירות לניתוחי אף וסינוסים בבית חולים מאיר, מנהל (יחד עם רופאי פה ולסת) מרפאת "סינוסים ושיניים", מנהל מרפאת חדך, מרפאת מומים קרניופציאליים, מרכז רפואי מאיר. כירורג א.א.ג., חוקר ומדריך סטודנטים ומתמחים לרפואה באוניברסיטת תל-אביב.